

З Новим роком і Різдва Христовим!

Вісник

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 6 (50)
ГРУДЕНЬ 2014 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ПРИЗНАЧЕНИЙ КЕРІВНИКОМ ЗАПОВІДНИКА

У відповідності до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 жовтня ц.р. №400, виконуючим обов'язки директора Карпатського біосферного заповідника призначено Дмитра Дмитровича Брехлічука.

Д.Д. Брехлічук народився 17 серпня 1984 року в Рахові, у сім'ї службовців. У 2001 році закінчив Рахівську загальноосвітню школу І-ІІІ ступенів №2. Здобув вищу освіту у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника (соціальний педагог) та Національному лісотехнічному університеті України (лісове господарство).

Трудову діяльність розпочав старшим лаборантом ботанічної лабораторії КБЗ у серпні 2003 року. Упродовж 2004 року працював тут же старшим лаборантом другої і техніком-лаборантом першої категорій. Потім чотири роки трудився техніком-лаборантом лабораторії лісознавства заповідника.

У жовтні 2008 р. призначений провідним інженером відділу збереження, відтворення та використання природних ресурсів, який очолює у 2011 році.

Не одружений. Йому притаманні безкомпромісність і виключна справедливість у забезпеченні виконання природоохоронного законодавства України, відстоювання інтересів заповідника.

На профспілковій конференції трудового колективу, при виборах кандидатур на посаду директора заповідника, Д. Брехлічук одержав найбільшу підтримку.

Як наймолодший керівник за всю історію існування заповідника, має можливість для фахового і наукового росту.

МИРУ ВАМ, ЩАСТЯ, РАДОСТІ І БОЖОЇ БЛАГОДАТІ!

Шановні колеги! Усього кілька днів відділяє нас від завершення 2014 року, який став визначною віхою в історії України, як рік Революції Гідності. Безумовно він позитивно позначився й на діяльності природоохоронних установ держави, зокрема й Карпатського біосферного заповідника.

Ми стали на рік старшими, мудрішими, ще глибше усвідомили роль і місце у заходах держави в галузі охорони природи, забезпечення життєдіяльності людей, міжнародного визнання цієї роботи. Наступного року нас чекають не менш відповідальні завдання. Впевнений, що нам вони посильні. Головне – вірити у те, що спільними зусиллями здолаємо будь-які виклики, надіятися на краще, проявляти наполегливість, сумлінність. Треба любити свою країну, справу, якій себе присвятили, служити достойно державі задля її процвітання і добробуту сімей, родин.

Нехай рік прийдешній буде в цьому усім нам благодатним і Всевишній допомагає. Щасливих і радісних свят Вам усім!
Дмитро БРЕХЛІЧУК,
в.о. директора КБЗ.

ЧОМУ В ОБЛАСТІ ЗМІНИЛИ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ?

Постановою Кабміну України № 385 від 6 серпня 2014 року затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року. Цим важливим документом визначено систему організації процесу стратегічного планування регіонального розвитку, цілі та інструменти його реалізації. До першочергових завдань віднесено підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів та територіальну соціально-економічну інтеграцію й просторовий розвиток України. Для виконання цих цілей, з урахуванням особливостей конкретних регіонів, насамперед передбачається раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій, розвиток трансграничного співробітництва та прикордонних населених пунктів тощо. Але ознайомившись з цим документом та порівнявши його із Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2015 року, помітні суттєві зміни пріоритетів для розвитку Закарпатської області на найближчу перспективу.

● ДУМКА З ПРИВОДУ

Дивує, що, відповідно до Стратегії, до пріоритетних напрямків розвитку області (згідно із додатком 3 до Стратегії) збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі уже не відносяться. У той же час ця проблематика є пріоритетною для сусідніх з нами областей.

Не включено до пріоритетів розвитку Закарпаття і раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості в регіоні. І це при тому, що тут розташований єдиний в Україні природний об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини», Карпатський біосферний заповідник та три національні природні парки, унікальні природні цінності яких (Долина нарцисів, гора Говерла, озеро Синевір, гео-

ПОГЛИБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКОЇ ТРАНСГРАДНОЇ СПІВПРАЦІ НА МАРАМОРОЩИНІ

● ЗУСТРІЧІ

У главі 27 Договору про Асоціацію України із Європейським Союзом, який уже ратифікували Україна та Румунія, визначено необхідність сприяння взаєморозумінню та двосторонньому співробітництву у сфері регіональної політики щодо методів формування та реалізації регіональних політик, зокрема багаторівневого управління та партнерства, з особливим наголосом на розвитку віддалених територій. При цьому передбачається створення каналів зв'язку та активізація обміну інформацією між національними, регіональними та місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства. На це спрямовані також і розпорядження Кабміну України від 10 вересня 2014 р. № 819-р «Про затвердження плану заходів щодо сталого розвитку і благоустрою гірських населених пунктів української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини», а також відповідна українська урядова Стратегія виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. Нео, до речі, передбачається створення українсько-румунського біосферного резервату в Марамороських горах.

У цьому контексті актуальним виглядає відновлення традиційних культурних та торгово-економічних відносин між українськими населеними пунктами по обидва боки Тиси на Мараморощині.

Нагадаємо, що у післявоєнний період значна частина українського населення лівобережної частини Тиси (до 40 тисяч осіб), зокрема у Вишівській долині, перейшла до складу Румунії. А мости, які з'єднували Бичків, Луг та Трибушани

↪ на 3-ій стор.

↪ на 2-ій стор.

ВЕСЕЛИТ СВАТ

● ОБМІН ДОСВІДОМ

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

24-30 листопада Всеукраїнська громадська організація «Асоціація природоохоронних територій України» провела у м. Києві (Пуща-Водиця) навчальний тренінг «Організація наукової діяльності в установах природно-заповідного фонду України», в роботі якого взяли участь науковці з 14-ти природоохоронних установ різних регіонів країни (Карпатський біосферний заповідник, НПП: «Зачарований край» (Закарпаття), «Сколівські Бескиди», Яворівський (Львівщина), «Черемоський» і «Вишницький» (Чернівецьчина), «Кармелюкове поділля» (Вінниччина), «Бузький Гард» (Миколаївщина), «Олешківські піски» і «Джарилгацький» (Херсонщина), «Деснянсько-Старогутський» (Сумщина), «Пирятинський» (Полтавщина), Мезинський (Чернігівщина) і «Голосіївський» (м. Київ)).

У рамках семінару представники Мінприроди України, неурядових організацій та провідні науковці, які мають значний досвід роботи в заповідниках і національних природних парках, прочитали низку лекцій та провели практичні заняття щодо: державних програм у галузі заповідної справи; історії заповідання в Україні; організації та принципів наукової діяльності на територіях установ і об'єктів ПЗФ; Літопису природи як основної наукової теми; оформлення лімітів на використання природних ресурсів та контроль за їхнім використанням; організації та діяльності музеїв природи і візит-центрів; природоохоронних заходів на заповідних територіях; зарубіжного досвіду організації та діяльності охоронюваних природних територій; оформлення документації державного кадастру територій ПЗФ; пошуку грантів; використання сучасних інформаційних технологій у проведенні наукових досліджень, активного збереження флори, фауни і при-

родних середовищ тощо.

Важливо зауважити, що представники Карпатського біосферного заповідника брали участь у тренінгу не тільки як слухачі, але й виступали в якості тренерів. Так, В.Ф. Покин'єв читав лекції про проблеми збереження рідкісних видів на заповідних територіях і методи обліків та моніторингу рукокрилих у надземних відкритих місцях перебування та підземних укриттях, зокрема з використанням ультразвукових детекторів.

Протягом семи днів тренінгів його програму модерував знаний науковець і фахівець у галузі заповідної справи Микола Гаврилович Чорний, який протягом тривалого часу обіймав посаду директора Канівського природного заповідника. Саме завдяки його досвіду й харизмі, тренінг сприймався не як нудний навчальний процес, а проходив у невимушеній атмосфері, як дискурс, де кожен міг висловитися, обговорити наболілі проблеми чи з'ясувати важливі питання.

Символічною є участь у тренінгу Миколи Стеценка, який тривалий період працював на керівних посадах в Державній службі заповідної справи України та Мінприроди України і чимало зробив для становлення заповідної справи як галузі. Зараз очолює Асоціацію природоохоронних територій України, яка, як зазначалося вище, й організувала цей захід.

Один із днів тренінгу відвели для екскурсії до Національного науково-природничого музею Національної Академії Наук України. В рамках роботи щоденних творчих майстерень кожен із учасників презентував діяльність установи, яку представляв, відбувався постійний обмін досвідом і враженнями.

За результатами тренінгу усі учасники отримали сертифікати про проходження навчання за тематикою організації наукової діяльності в установах природно-заповідного фонду України.

**ЮРІЙ БЕРКЕЛА,
ВАСИЛЬ ПОКИН'ЄВЕДА,
учасники тренінгу.**

СЕМІНАР ЕКСПЕРТІВ З ПИТАНЬ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

Представники Карпатського біосферного заповідника Ю.Ю. Беркела та В.Ф. Покин'єв взяли участь у міжнародному семінарі експертів «Екосистемні послуги та переваги, що надаються природними об'єктами Всесвітньої спадщини». Захід пройшов на базі Міжнародної академії збереження природи на острові Вільм (Німеччина) з 22 по 26 вересня 2014 р.

До роботи семінару були залучені представники центру Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, Міжнародного союзу охорони природи (IUCN), Федеральної агенції збереження природи Німеччини (BfN), установ та організацій, які управляють та здійснюють дослідження на територіях об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО у Європі, Азії, Північній і Південній Америці та Австралії.

Під час заходу представлено методологію та проміжні підсумки досліджень IUCN щодо екосистемних послуг та переваг, що надаються природними об'єктами Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, особливості та приклади роботи таких об'єктів. Великий резонанс викликали презентації працівників Карпатського біосферного заповідника, присвячені екосистемним

послугам та вигодам установи від статусу Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. Рекомендовано звернути особливу увагу на досвід української установи щодо використання потенціалу об'єкта спадщини. Також результатом обговорення стали рекомендації щодо включення до звіту дослідження IUCN нових даних та розширення переліку параметрів, за якими здійснюється оцінка.

У рамках роботи семінару відбулася екскурсія до Зеррарна в Національному парку Мюріц – однієї зі складових частин об'єкта Всесвітньої спадщини «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини». До речі, інформаційну мережу парку, присвячену об'єкту спадщини, створено за тісної співпраці з Карпатським біосферним заповідником.

ЧОМУ В ОБЛАСТІ ЗМІНИЛИ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ?

на 1-й стор.

графічний центр Європи та інші) є візитівкою не тільки для Закарпаття.

Але найбільше турбує те, що в переліку областей, для яких пріоритетним визначено «Об'єднання зусиль щодо розвитку транскордонного співробітництва, подальшого поглиблення співпраці в рамках єврорегіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння провадженню спільної підприємницької діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу» Закарпаття теж відсутнє.

Також викликає занепокоєння, що в розділі «Розвиток прикордонних територій» (Ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток), не знаходимо Закарпатську область в переліку адміністративно-територіальних одиниць України, для яких важливими пріоритетами виз-

начено «Реалізацію проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їхнього екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвиток туризму тощо», «Розвиток прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами сусідніх держав шляхом розроблення та реалізації спільних прикордонних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування» та «Сприяння прискоренню процесів наближення рівня життя населення прикордонних регіонів до середньоєвропейського та забезпечення вільного переміщення людей, товарів і капіталу через кордон, а також сприяння об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва для розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів та здійсненню євроінтеграційних заходів на

● ДУМКА З ПРИВОДУ

регіональному рівні».

Важко збагнути, чому на Закарпатті вирішили змінити пріоритети розвитку. Але очевидно одне: якщо насправді так і станеться, то унікальні природні цінності цього куточка Європи зазнають непоправних втрат, а соціально-економічна ситуація тут, вочевидь, не буде поліпшуватися. Якщо тут допущено якісь помилки, тоді, мабуть, органам державної влади та місцевого самоврядування Закарпаття варто внести відповідні пропозиції до Уряду щодо внесення необхідних уточнень або доповнень до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Така постановка питання видається актуальною і в контексті Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, в главі 6 якої підкреслено необхідність посилення охорони навколишнього середовища та реалізації довгострокових цілей сталого розвитку й запровадження принципів зеленої економіки. А в главі 7 окремо акцентується увага на поглибленні транскордонного та ре-

гіонального співробітництва. І для кого, як не для Закарпаття, яке межує із чотирма країнами, і де надзвичайно актуальною є розробка та реалізація програм розвитку туристично-рекреаційної галузі, як альтернативи суцільним вирубкам лісів, розв'язання наболілих екологічних проблем, зокрема збору та утилізації побутових відходів, створення надійної системи попередження катастрофічних паводків, ці напрямки роботи мали би бути пріоритетними.

Гострота цих проблем обумовлюється ще і тим, що останнім часом спостерігаються надмірне лобювання окремими бізнесовими формуваннями масштабного будівництва в Закарпатті, в т. ч. навіть на природоохоронних територіях, гідроелектростанцій та розробки корисних копалин. Ці тенденції, всупереч екологічному законодавству, закріплюються в Схемах планування території Закарпатської області та відповідних районів. А в Загальнодержавній програмі розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року передбачається активна розвідка з видобутком надалі надр у зоні розта-

шування навіть Карпатського біосферного заповідника.

У зв'язку з цим, особливе занепокоєння викликає проект рішення Закарпатської обласної ради з питань погодження клопотання Державної служби геології та надр України щодо продажу на аукціоні спеціального дозволу на користування надрами з метою розробки нафти, газу та природного конденсату в густозаселеній Тереблянській площі, яка безпосередньо прилягає до Угольсько-Широколужанського масиву об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини». На думку експертів, розробка цих родовищ неминуче призведе до забруднення питних джерел води і пониження їхніх горизонтів у цьому басейні та до надмірної урбанізації території природно-заповідного фонду. Таким чином, можуть з'явитися реальні загрози перетворення Закарпаття на «шахтарський» край з усіма екологічними наслідками.

Федір ГАМОР,
професор, заслужений природоохоронець України,
заступник директора Карпатського біосферного заповідника.

№ 6 (50)
грудень 2014 року

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

12 листопада 1968 р. Постановою Ради Міністрів України було засновано Карпатський заповідник. У 1993 р. на його базі утворено Карпатський біосферний заповідник – природоохоронну територію з новими, європейськими, підходами

до збереження природних комплексів, з урахуванням потреб і традицій місцевих етносів. З нагоди річниці утворення установи щороку проводяться заходи з учнівською молоддю, акції з озеленення тощо. І 2014-й – не виняток.

ПОГЛИБЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-РУМУНСЬКОЇ ТРАСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ НА МАРАМОРОЩИНІ

на 1-й стор.

(нині Ділове) були зруйновані. Припинено рух пасажирських потягів, які курсували через станцію Валя-Вишеулуй до Рахова, Будапешта та Праги.

Все це призвело до ізоляції українців, що живуть у Румунії, та погіршення зв'язів між їхніми родинами, які опинилися по різні боки кордону. А за населеними пунктами на цій ділянці кордону, де проживають українці, як у Румунії так і на Україні, міцно закріпився статус депресивних територій, де панує бідність та безробіття.

У зв'язку з цим, науковці та місцеві органи влади, тривалий час порушують питання щодо відновлення прикордонної інфраструктури, яка б сприяла поглибленню траскордонної співпраці у цій частині Мараморощини. Йдеться, в першу чергу, про відбудову залізничного моста через Тису в районі сіл Хмелів та Валя Вишеулуй, який німецько-хорватська війська підірвали у 1944 році.

Громади румунської комуні Бистра та українського села Ділове, за підтримки Рахівської районної та Закарпатської обласної державних адміністрацій, підготували у 2007 році проект для відбудови цього моста. А в серпні проект знову подано для отримання фінансування у рамках румунської Програми співпраці громад Румунії та України на 2014-2020 рр.

У цьому контексті дуже важливим є те, що, відповідно до спеціального Доручення Президента України від 2 квітня 2013 року № 1-1/749 з питань збереження унікальних природних комплексів, забезпечення сталого розвитку української частини українсько-словацько-німецького природного об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини», благоустрою гірських населених пунктів Закарпатської області, розташованих у зоні української частини цього природного об'єкта, Кабмін України та Закарпатська облдержадміністрація зобов'язані до 31 грудня 2015 року забезпечити «здійснення заходів із відновлення зруйнованого автомобільного переходу через річку Тиса

та створення необхідної прикордонної інфраструктури на українсько-румунському державному кордоні у селі Діловому Рахівського району Закарпатської області».

У зв'язку з цим, т.в.о. голови Рахівської районної державної адміністрації Віктор Медвідь та автор цих рядків 28 листопада здійснили робочу поїздку до румунської комуні Бистра, яка наполегливо домагається реалізації цього надзвичайно важливого для українських прикордонних громад Проекту.

Під час зустрічі з примаром комуні Василем Дудчуком та колишніми керівниками громади Дмитром Коренюком, Василем Бумбаром, членом наукової ради природного парку «Гори Марамуреш» Василем Куреляком та іншими представниками української діаспори обговорено практичні аспекти реалізації Проекту.

Представники українських населених пунктів румунської Вишовської долини вкотре наголосили, що відбудова об'єкта – життєво необхідна в першу чергу для українських громад, і служиме мостом для поглиблення співпраці та соціально-економічного розвитку в цьому регіоні, насамперед – за рахунок туризму. Вони висловили сподівання, що в найближчий час, між керівництвом повіту Марамуреш та Закарпаття з цього приводу буде підписано відповідний Меморандум та забезпечено необхідні передумови для поглиблення траскордонної співпраці.

Румунські колеги ознайомили гостей зі змістом Проекту, необхідними обсягами фінансування, під'їздами до моста, станом залишків підпірних стінок та опор, інфраструктурою залізничної станції Валя Вишеулуй тощо.

Із начальником залізничної станції Сігет Мармаїцей Флоріаном Русом обговорювалися питання, пов'язані з виконанням Протоколу намірів щодо відновлення залізничних пасажирських перевезень за історичними маршрутами через станцію Рахів до Румунії, Будапешта, Праги та Ужгорода, який 4 вересня ц. р. в Рахові підписали зацікавлені сторони.

Федір ГАМОР, учасник зустрічі.

ОЗЕЛЕНИЛИ НАСЕЛЕНІ ПУНКТИ

Посадковий матеріал для збільшення зелених насаджень вирощуємо в дослідному розсаднику декоративних видів рослин заповідника. Тут зростає чимало екзотичних кущів і дерев, що широко використовуються у садово-парковому мистецтві. До речі, саджанці у розсаднику можна придбати за дуже поміркованими цінами. Проте, для озеленення навчальних та дошкільних закладів Рахівщини посадковий матеріал щорічно надається без оплати. Так молодь долучається до природоохоронної роботи.

Цьогорічна акція з озеленення розпочалася в міських закладах дошкільної освіти №1 та №3. Дітлахи із задоволенням брали участь у садінні декоративних кущів – айви японської, будлеї Давида, золотого дощу та зимоцвіту ран-

нього. Особливо малечі сподобалось поливати саджанці.

До акції долучилися і школярі. На подвір'ї Ра-

хівської міської школи №2 діти висадили 4 молоді деревця. До речі, учні цього навчального закладу постійно виступають активними озеленювачами шкільної території, завдяки чому шкільне обійстя справедливо вважається найбільш зеленим і доглянутим. Естафету від цієї школи прийняла ЗОШ №3. Учні також озеленили територію навколо школи.

З сільських навчальних закладів на акцію відгукнулася також Костилівська ЗОШ. Костилівчани завжди виступають активними учасниками екологічних акцій, у т.ч. й таких, що організовуються заповідником. А в 2012 р. учні цієї школи навіть зняли два невеличкі еко-фільми, один з яких був присвячений саме озелененню шкільного обійстя.

Вікторія БУНДЗЯК, начальниця відділу пропаганди та екоосвіти заповідника.

МАЙСТЕР-КЛАС «ЗОЛОТА ОСІНЬ В ЦЕНТРІ ЄВРОПИ»

7 листопада в еколого-освітньому центрі «Центр Європи» проводився майстер-клас з виготовлення картин із природних матеріалів. До заходу долучилися учні 8-А класу ЗОШ I-III ступенів №2. Діти залюбки використовували листки з різних порід дерев, насіння соняшника та кукурудзи, шишки та жолуди. Творча робота дала змогу кожному проявити фантазію і викликати неабияку зацікавленість. Виготовлені картини впродовж трьох тижнів експонувалися у приміщенні еколого-освітнього центру. Бажаючі поглянули дитячі роботи і зро-

зуміли, яка талановита молодь зростає у Карпатах! З 1 грудня виставка «Осінні дари заповідного лісу» демонструється в

освітньому закладі.

Така заповзятість школярів підштовхнула організаторів до проведення майстер-класу з

дітьми дошкільних навчальних закладів. 10-11 листопада до заходу долучилися дошкільнята Вільховатського та першого Рахівського дитсадків. Вони з радістю взяли за роботу, акуратно викладали композиції та уважно запам'ятовували, листочки яких дерев наклеюють. Після завершення малеча з гордістю демонстрували витвори.

Захід дав змогу навчити дітей розрізняти різні породи дерев за формою листя та пло-

Наталія ШТАЙГЕР, екскурсовод еколого-освітнього центру «Центр Європи» КБЗ.

«ДЕНЬ ЗАПОВІДНИКА» НА ХУСТЩИНІ

Працівники ПНДВ «Долина нарцисів» організували на Хустщині природоохоронну акцію «День заповідника».

Зокрема, природоохоронці спільно з учнями та вчителями добре попрацювали над озелененням подвір'я Кірецької ЗОШ I ступеня. Школярі із задоволенням брали участь у посадці декоративних кущів – айви японської, будлеї Давида, золотого дощу, мушмули германської, спірей Барда та керії японської. Загалом висаджено 10 молодих деревця.

Раніше на базі цієї ж школи

організовано екоосвітній захід «День осені», у т.ч. було проведено майстер-клас з виготовлення осінніх композицій з фруктів, овочів та квітів. Також молодші школярі проявили свої творчі здібності у виготовленні аплікацій з листочків різних порід дерев.

Практичні природоохоронні заходи та екологічні уроки є важливою справою, якій працівники «Долини нарцисів» намагаються приділяти чимало уваги.

Олена ІГНАТКО, технік-лаборант ПНДВ «Долина нарцисів».

У січні 2015 р. ювілейні роковини від днів народження відзначатимуть працівники Карпатського біосферного заповідника:

ПАПАРИГА Петро Іванович, інспектор з охорони ПЗФ 1-ї категорії Марамороського відділення;
БИРОВАШ Марина Миколаївна, зав.еколого-освітнім центром «Центр Європи»;
БУНДЗЯК Йосип Йосипович, н.с. лабораторії лісознавства;
НЕЙЖМАК Єрвін Ярославич, провідний фахівець відділу рекреації, зв'язків з громадськістю та міжнародної співпраці;
СУТОРМІН Анатолій Анатолійович, інспектор з охорони ПЗФ 1-ї категорії Рахів-Берлібаського відділення;
ЮРКУЦ Іван Михайлович, інспектор з охорони ПЗФ 1-ї категорії Рахів-Берлібаського відділення;
РОМАНЮК Петро Петрович, інспектор з охорони ПЗФ 1-ї категорії Марамороського відділення.

У лютому:

МОЙСЮК Іван Іванович, майстер з охорони природи Кевелівського відділення;
КУЗЬМІНСЬКИЙ Роман Антонович, заступник начальника відділу економіки і маркетингу;
МАЛЯР Василь Васильович, провідний інженер лабораторії екологічного моніторингу;
ПОКОВБА Петро Петрович, інспектор з охорони ПЗФ 1-ї категорії Широколужанського відділення;
САГАН Іван Іванович, начальник Кісвнянського відділення.

*Щоб спокій і мир панували в родині,
Щоб щастя всміхалось при кожній годині
Нехай обминають Вас болі й тривоги,
Хай стелиться довга життєва дорога,
Хай легко працюється, гарно живеться,
Все вміється, множиться і удається!
Здоров'я міцного, щастя без краю,
Усього найкращого ми Вам бажаєм!
Дирекція, профспілковий комітет заповідника.*

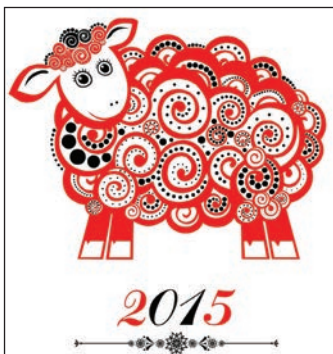
2015-ий – РІК КОЗИ (ВІВЦІ)

Як відомо, наступний 2015 рік, буде роком Кози (Вівці). Так виходить за стародавнім китайським гороскопом. Згідно зі східним місячним календарем, Коза вступить у свої права 19 лютого 2015 року. Існує традиція, згідно з якою у кожного року є не тільки тварина-покровитель, але й свій колір. А якого ж кольору буде 2015 рік Кози (Вівці)? Відповідаємо – синього!

Керувати майбутнім буде планета Юпітер, а астрологи стверджують, що ця планета вважається гарним покровителем. Під її впливом слід очікувати позитивних змін. Цей час стане дуже щасливим для багатьох людей. Китайський Новий рік почнеться в кінці лютого 2015 р. і завершиться в 2016 році. Вівця, незалежно від породи, кольору і т.д., завжди легковажна і неспостійна, її відрізняє мінливий настрій і легкий характер. І життя у нас видається таким же – буде все від нестримних веселощів до затяжної депресії. Будьте готові до цього, і тоді прожити ці 12 місяців ви зможете безтурботно і без особливих проблем. Коза синього кольору – тварина обережна, а тому період обіцяє бути спокійним за умови, що ви задобрите господаря року.

Цикл в рамках китайського

гороскопу повторюється кожні 12 років. Таким чином Коза або Вівця вже не раз панувала над минулими роками. Далекий 1991 р. за східним календарем був роком металевої Вівці, але білого кольору.

Це був час змін і тривоги, можливо, тому багато людей почали у 1991 р. життя з чистого білого аркуша.

На противагу білому 1991 р., настав 2003-й рік чорної Кози (Вівці) – несподіваний час перетворень і змін. Через 12 років, настає 2015-ий – Рік Кози синього кольору. На зміну білому і чорному приходить колір ясного неба або спокійного моря. А значить рік принесе нам спокій і щастя, мир і любов.

2015-ий рік буде дуже активним і динамічним, повним сюрпризів у фінансовій та особистій сферах життя кожної людини. За гороскопом, хтось буде нерозлучно йти життям з удачею і фортуною, а хтось швидко піде вгору кар'єрними сходами, відкриє власний бізнес, а дехто може стати банкрутом, незважаючи на всі свої прорахунки. Адже Коза (Вівця) не спілкується з тими, хто не бало ставить до своїх фінансів і любить неабияк витратитися з різного приводу, так що намагайтеся уникати цього.

(За матеріалами Інтернет-видань).

ЯК ЗИМУЮТЬ ТВАРИНИ У КАРПАТАХ

Зима – важкий період в житті тварин. Низькі температури, сніговий покрив, постійні холодні північні вітри для них створюють нові умови, які кардинально відрізняються від літніх та осінніх. Тому ще з осені вони по-різному готуються до цих умов.

Наприклад, більшість безхребетних тварин взимку неактивні. Значна частина дорослих комах до зими не доживають. Тривалість їх життя невелика – до кількох місяців. Як правило, у таких видів комах зимують не дорослі особини, а яйця, личинки або лялечки. На стадії яйця зимують прямокрилі, деякі метелики та жуки. Більшість комах зимують на стадії личинки та лялечки. Зимуючі дорослі особини з осені ховаються в різні сховища та виробляють спеціальні речовини (гліцерин), які зв'язують воду і не дозволяють їй замерзати. З початком холодів життєві процеси в організмі комах уповільнюються.

У суспільних видів, таких як мурахи та бджоли, є свої пристосування. Мурахи зимують щільним клубком на самому дні мурашника в зимовій камері, де земля не промерзає. Бджоли заготовляють запаси меду та заклеюють всі шпарини у вулику.

А наші риби зимують на дні глибоких ям. У цей період вони перестають харчуватися. У них знижується обмін речовин і життя підтримується накопиченими за теплий період року жировими запасами. Земноводні та плазуни зимують у стані оціпеніння. Так само, як у риб, у них знижується обмін речовин і використовуються енергетичні запаси організму. Більшість тварин цих груп ховаються на зиму у ями з листом, у нори гризунів, трухляві пеньки тощо. Деякі види земноводних

(жаби) можуть зимувати на дні водойм, а плазуни (змії) утворювати на зиму чималі скупчення.

Більшість птахів з Карпат на зиму відлітають у теплі краї. Вважається, що вони втікають не від холоду, а від голоду. Від нас відлітають, в основному, комахоїдні види, які взимку не можуть знайти поживу. Зимувати залишаються зерноїдні, всеїдні та деякі хижаки. Однак і для цих видів у Карпатах характерні вертикальні міграції та значні кочівлі у пошуках їжі. Серед зимуючих у регіоні птахів можна зустріти «гостей з півночі», які прилітають зимувати до нас: зимняк, омелюха та в'юрка.

Ще з осені зимуючі птахи накопичують значні запаси жиру. Він є добрим теплоізолятором, а при нестачі їжі використовується твариною для підтримки організму. Сойки та горіхівки, повзики, синиці, сичик-горобець роблять запаси їжі на зиму. У багатьох видів птахів у оперенні з'являється пух.

Ссавці також готуються до зими. Всі нагулюють підшкірний жир. Деякі з них впадають в зимову сплячку. Серед таких звірів – ведмідь, борсук, їжак, соні. Готують запаси на зиму дрібні ссавці, білки. У всіх зимуючих звірів виростає тепле хутро. А в деякого навіть міняється колір хутра на білий (заєць біляк, горностай). Значна частина звірів перекочують у річкові долини та ближче до людських осель. Тут легше знаходити їжу.

Успішність зимівлі тварин також впливає на ефективність їх розмноження. Наприклад, у зимуючих у нашій місцевості птахів, після теплих зим, більша кількість яєць у кладці та вища ефективність розмноження. Як бачимо, зима – складний період для тварин. Протягом цього періоду багато особин гине від голоду та холоду. Тому вони потребують нашої допомоги.

ЦІКАВО ЗНАТИ

Потрібно з літа підготувати корми для копитних, відремонтувати годівнички, влаштувати солонці. Особливо потребують допомоги і зимуючі в нас птахи. Нескладно зробити годівничку. Для цього можна використати будь-який матеріал. Головне, – щоб годівничка була захищена від снігу, а в ній завжди була їжа для пернатих. Також важливо правильно підібрати їжу. Це можна годувати птахів чорним хлібом, сирым рисом, солоними сухарями та горішками. Для різних видів птахів хорошим кормом є насіння соняшника, дині та гарбуза, пшона, овес, гречка, варена картопля, каша, білий хліб, несолене сало.

Протягом останніх трьох років працівниками зоологічної лабораторії і відділу пропаганди та екоосвіти КБЗ у школах м. Рахова та прилеглих до заповідника населених пунктах проводиться акція «Зроби годівничку, нагодуй синичку». Під час заходу дітей ознайомлюють з пристосуваннями тварин до зимового періоду, переліком зимуючих у нас птахів, навчають виготовляти годівнички та правильно підгодовувати пернатих.

Богдан ГОДОВАНЕЦЬ,
к. б. н., науковий співробітник зоологічної лабораторії КБЗ.

ЗИМОВІ ЯВИЩА В ЖИТТІ РОСЛИН

Рослини взимку перебувають у стані глибокого спокою. Сніговий покрив має для них важливе значення. Сніг – поганий провідник тепла. Вкриваючи землю, він, наче килим, захищає від переохолодження. Відомо, що спокій рослин – фізіологічний стан, при якому в них різко знижується швидкість росту та інтенсивність обміну речовин. Це явище виникло в ході еволюції як засіб пристосування до виживання у несприятливих умовах життя.

Готуватися до зими рослини починають ще з другої половини літа. Тоді закінчується ріст у висоту та товщину, закладається верхівкова брунька. Молоді однорічні пагони повинні до холодів здерев'яніти. Покривна шкірка молодих пагонів із зеленої стає бурю або сірою. У цей час починається процес загартування

рослин. Продукти фотосинтезу накопичуються у тканинах дерева, як запасні захисні речовини, і використовуються наступної весни на утворення нових пагонів і листків. Чим більше буде запасних речовин, в першу чергу крохмалю, тим виносливіша, морозостійкіша буде рослина, оскільки температура замерзання клітинного соку в деревах з великою кількістю запасних речовин значно нижче, ніж у дерев з малим запасом. Це стосується не лише дерев, а також і кущів.

Скидання листків на зиму, припинення росту і вступ у стан спокою здерев'янілих пагонів – все це також пристосування рослин до зимівлі. Після перших осінніх заморозків починається масовий листопад і земля вкривається легким килимом з листя, що опадає, утворюючи лісову підстилку, що захищає землю від промерзання.

Яке ж значення листопаду? Листки випаровують воду, а оскільки взимку сік по стеблу не може рухатися, бо замерзає, то від втраченої вологи рослини можуть засохнути до весни. Сніг, який падає на листкові пластинки, теж може їх пошкодити. Тому рослини ще до настання великих холодів скидають листя. Отже, листопад – захисна реакція від загибелі рослин взимку.

Насіння однорічних рослин, яке залишилося зимувати, має чудову здатність не замерзати навіть під час найбільшого морозу. У багаторічних рослин гинуть надземні частини, а живими лишаються кореневища, бульби, цибулини – підземні. Коріння деяких рослин (кульбаби, цикорію) перед зимівлею скорочуються, втягуючи під землю на 1-3 см кореневу шийку з бруньками відновлення.

У наших лісах взимку можна побачити багато зелених рослин. Це – численні трав'янисті і напівкущові рослини: бруслиця, копитняк та інші, які зеленіють під снігом. В одних з них листя живе протягом року, в інших – змінюється через кілька місяців, як у суніції, але всі вони зеленіють як влітку, так і взимку.

Стовбури й гілки дерев і кущів укріті корою. Протягом життя дерева відкладається особлива коркова тканина, клітини якої досить швидко відмирають і наповнюються повітрям. Коркова тканина майже в 20 разів гірше проводить тепло, ніж інші тканини рослин. Ось чому старі дерева з товстою корою, як у доброго кожусі, витримують без шкоди для себе найлютіші морози.

Найстійкіші органи, які формують рослину для перенесення морозу, – бруньки. Всі зимуючі бруньки з осені перебувають у стані спокою. Від холоду вони захищені товстими, водонепроникними лусками, восковим нальотом, кількістю води в них зменшується.

Але останнім часом, через зміну кліматичних показників осіннього періоду (вищі середньомісячні температури жовтня і листопада, відсутність снігопадів та морозних ночей), у нашому регіоні все частіше спостерігаються випадки повторного цвітіння ранньовесняних видів рослин. Наприклад, цвітіння первоцвіту звичайного, стокроток багаторічних, набування бруньок у бузку і гіркогоштану звичайного та ін. Також зменшилася кількість днів із снігопадами, майже відсутній постійний сніговий покрив. Це, однозначно, впливає на загальний стан рослин, оскільки вони стають більш вразливими до морозів та різних захворювань.

Алла КОЗУРАК,
науковий співробітник ботанічної лабораторії КБЗ.

Вісник
КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<http://cbr.nature.org.ua>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:
Федір Гамор (шеф-редактор),
Василь Бойчук (редактор),
Василь Покин'єчереда,
Юрій Беркела,
Дмитро Сухарюк,
Ярослав Довганич,
Йосип Бундзяк,
Олег Борик (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів несе автор.

Газету віддруковано в Ужгородській міській друкарні,
вул. Руська, 13.

Замовлення № _____

Тираж – 1300 примірників.

Газета виходить раз на два місяці.

Свідоцтво про державну реєстрацію Зт № 401 від 25.01.2006 року